

Čarobne preobrazbe onostranosti

Ružica Martinović–Vlahović, *Stvari onkraj stvari: Pjesme*. Osijek: Društvo hrvatskih književnika, 2020.

Josip Sanko Rabar*

Stvari onkraj stvari nova je i peta zbirka pjesama Ružice Martinović–Vlahović, književnice i liječnice.¹ Lirsku intonaciju i simboliku možemo ponekad opaziti čak i u njezinim romanima. Još davne 1974. godine, dok je bila studentica medicine, i družila se je u katoličkoj zajednici mladih na Jordanovcu, kojoj je pripadala i moja malenkost, napisala je svoju prvu pjesmu naslovljenu *Psalam*. Objavljena je u našem listu mladih *Jordan* te potom uglazbljena. Ta se je pjesma proširila među vjernicima u Hrvatskoj. Uprkos tomu početnomu uspjehu, sve ostale pjesničke i književne zbirke čekale su s objavom do 1990. godine. Osobito je intenzivno pisala nakon što je otišla u mirovinu, pa sada iza sebe ima ne jako velik, ali ipak bogat opus. Već u pjesmi *Psalam* Ružica Vlahović izrazila je svoju predanost Bogu, divan osjećaj Njegove blizine i neosporni književni talent.

* Josip Sanko Rabar, književnik i novinar, Zagreb. E–adresa: sanko.rabar@terrakom.net

1 Ružica Martinović–Vlahović (Zagreb, 14. ožujka 1950.) odrasla je u Kominu u Dalmaciji. Diplomirala je na Medicinskom fakultetu u Zagrebu 1974., a glavni dio radnoga vijeka provela kao specijalist fizijatar i dugogodišnji voditelj odjela u bolnici u Slavonskom Brodu, u kojem živi s obitelji od 1976. godine. Udana je, ima pet odraslih sinova. Književnim radom bavi se od mladosti, intenzivnije od polovice devedesetih, a poezijom se javlja u raznim glasilima od 1974. godine. Piše pjesme, pripovijetke, romane, eseje, osvrte, životopise i stručne radove. Objavila je do sada jedanaest samostalnih knjiga, od toga su četiri zbirke pjesama, tri zbirke pripovijetki, dva romana i jedna zbirka eseja. Dobila je više književnih nagrada, u osam navrata nagradu Stjepan Kranjčić na Susretima Hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva u Križevcima te nagradu Neretvanska maslina za roman *Smaragdna rijeka* na Neretvanskim pjesničkim susretima 2016. godine. Članica je Društva hrvatskih književnika, Hrvatskoga liječničkoga zbora, Hrvatskoga katoličkoga liječničkoga društva i Matice hrvatske. Objavljene knjige: *Prirodno planiranje obitelji: Simptomatikalna metoda* (Zagreb: Filozofsko–teološki institut družbe Isusove, 1998), ukupno 13 izdanja do 2010.; *Tvoj Duh me obavlja: Šansone i pjesme* (Zagreb: Hrvatski katolički zbor MI, 1998); *U blizini: Pjesme* (Zagreb: Hrvatski katolički zbor MI, 2002); *Mirisi ljubavi: Lirika* (Slavonski Brod: Matica hrvatska, 2009); *Vrata Božića: Pjesme, meditacije, kratke priče* (Slavonski Brod: Matica hrvatska, 2010), 2. prošireno izdanje 2011.; *Zlatna nit: Kratke priče* (Zagreb: Hrvatsko katoličko liječničko društvo, 2012); *Božur pod prozorom: Haiku poezija: Peony under the window: Haiku* (Slavonski Brod: Matica hrvatska, 2015); *Smaragdna rijeka: Roman* (Split: Naklada Bošković, 2015); *Ima jedno tajno mjesto: Pripovijetke* (Zagreb: Biakova, 2016); *Sunce u garaži: Roman* (Split: Naklada Bošković, 2018); *Zemaljski i nebeski grad: Eseji* (Osijek: Društvo hrvatskih književnika, 2020).

Zbirku *Stvari onkraj stvari* čini pet ciklusa pjesama: 1. *Stvari onkraj stvari* (15 pjesama); 2. *Metamorfoze kamena* (11 pjesama); 3. *Kako volim obično* (13 pjesama); 4. *Cijela sam od zvona satkana* (18 pjesama); 5. *Odrizi* (16 pjesama). Naslov prvoga ciklusa nosi čitava zbirka, a isti naslov nosi i prva pjesma u prvom ciklusu. Time je pjesnikinja posebno označila taj naslov da imenuje cijelu zbirku. Te stvari su istovremeno stvarne i nestvarne. A to nije jedini spoj proturječnoga u zbirci. Više puta koristi jedinstva suprotnosti, paradokse i oksimorone. Što je srodno poetskoj mistici. Evo sadržaja spomenute pjesme: “Stvari onkraj stvari / čudesno nebrotive i nestvarne, a stvarne / oko nas, a u nama, ali i bez nas mogu biti / daleko, a blizu — zapravo su tu! / ne daju se uzeti, a tako bi nam trebale / neshvatljive, neuhvatljive / iako se ponekad lijepe za prste / nevidljive, nečujne, šutljive, a rječite / ustvari, ni u riječi ne stanu, ni u slova / one su između riječi, između sati / u mrtvom kutu vremena... / daju nam slobodu, ali svejedno / ne želimo bježati od njih / jer ova je žudnja obostrana / i ne gubimo nadu kako ćemo ih jednom / pronaći skrivene u samom srcu stvari. // Stvari onkraj stvari čekaju na nas / trebaju naše ruke i misli — ponekad / nas čitave trebaju — a slutimo, zapravo znamo / jednom će nas i glave stajati!”

Dopunski smisao te pjesme dobivamo u ciklusu osamnaest vjerskih pjesama *Cijela sam od zvona satkana* o obostranoj žudnji Boga i čovjeka. Poezija Ružice Martinović–Vlahović izrazito je misaona poezija koja nas daruje ljepotom misli, ali također simbolima, metaforama i aluzijama bogatim značenjima. Površne je motive nemoguće pobrojati. U čitavoj zbirci prirodne pojave često personificira, što daje ozračje prisutnoga Boga. Premda joj nipošto nisu sve pjesme eksplicitno duhovne, vrlo česte personifikacije i čarobno ozračje znatnim dijelom usmjeruju ovu poeziju ka onostranosti.

U prvom ciklusu *Stvari onkraj stvari* bavi se stvarnošću što se proteže u onostranost, kako onom izvanjskom, u koju iz dana u dan urastamo, tako još i više onom unutarnjom koja nas ispunja. Tu se govori ponajviše o poetici samoj kao metafizičkoj supstanci, o riječima, samoći i smrti.

Među inim onostranost gradi jedinstvom suprotnosti i paradoksima: stvari onkraj stvari su nestvarne a stvarne, daleko a blizu, šutljive a rječite. Čudi se kratkoći života. U pjesmi *Let poete* među inim piše: “Živimo tek jedan nebeski dan. / I dok srčemo mistične nektare dozrele u srcu noći / ticalima onkraj rubova slijepo lovimo / titraje vječnosti... I najmanji / od njih možda bi mogao / — promijeniti svijet!” U pjesmi *Pjesme* piše: “Pjesme su jedina stvar koja nije stvar / jedina, koju bi možda smjeli pronijeti / mimo ruba stvari, u onkraj”.

Piše i o samoći u doba korone: “i čini se, na trenutak, nepovratno je daleka od nas smirena bezbrižnost daljina”. Pjeva i o smrti, sveprisutnoj od začeca, posvuda je. Piše o čežnji: “svaka čežnja odgađa smrt [...] ona jasno kaže i kad nema riječi / i u snu je stvarna, u stvarnosti sanja / ona znade prećac do najdaljeg zdanja / most je preko vode, lađa preko mora”.

I u pjesmi *Svjetiljka u širokoj*, u ozračju jeseni, spaja suprotnosti: “Jedan trenutak / kao znak / bezmjernan barem toliko koliko i prolazan / ispunjen, a prazan”.

Ponekad ju ulovi strastveno poetsko nabranje. Ili piše: “Ništa od toga pa i više doprijeti do riječi neće moći ako je već usmrti — zaborav! Onostranost je spasonosna i ona čuva od zaborava.”

U čitavoj zbirci izrazito dominira slobodan stih. Ponekad, sasvim rijetko, pojavi se rima. Piše o Borgesovim snovima, pa tu spominje Josipa Egipatskoga, proroka Danijela i samoukoga Freuda. Borges joj je najdraži od njih zato što sanja riječima. Često pjeva o prelasku u onostranost: “Vrijeme je da zagrlimo svoju samoću / i čvrsto je privinemo k sebi / jer kad dođe naše vrijeme / ona će nas pronijeti / kroz veliku samoću prolaska”.

U drugom ciklusu pjesama nazvanom *Metamorfoze kamena* dominira fasciniranost kamenom koja potječe iz djetinjstva autorice na obali Neretve. Kamen je naoko nepromjenjiv i čvrst, ali se ipak mijenja, usitnjava i pomiče, poprima boje i oblike. On autoricu preobražava, duhovno ju prorasta i oblikuje njezin unutarnji krajolik. Kamen opisuje čudesnim preobrazbama, pri tom kao da je živ. U pjesmama *Metamorfoze I* i *Metamorfoze II* s njime se poistovjećuje. Posebno dolazi do izražaja misaonost te poezije. Poistovjećuje se s raznim vrstama kamena i to kamenčićem, glatkim i skliskim kamenom, oštrom stijenom, pravom stijenom. Svaki kamen u sebi ima barem zrnce vječnosti, uključujući i bijeli grob. Pjeva i o kamenim kućama, o fosilima koji spavaju u kamenu. Vrijeme se produžuje u nedogled. Susrećemo personifikacije i originalne složenice simbola. Ali i ozračje prolaznosti vremena i stvari. Ponekad složenice nespojivih suprotnosti. Stvari se preobražavaju u osjete vida, zvuka, vonja i mirisa.

Treći ciklus *Kako volim obično* govor je o ljubavi, onoj običnoj svakodnevnoj, dozreloj u normalnoj svagdašnjici koju s godinama sve više cijenimo. Kako sama piše: “Pjesmu s tim naslovom napisala sam prošle godine kad još nismo ni znali koliko će nam ono ‘normalno’ nedostajati.” Pjesma je uvrštena u zbornik prošlogodišnjih jedanaestih susreta Stjepan Kranjčić. Iznova meditira nad prolaznošću i protokom vremena. Nailazimo na paradoksalne obrate smisla, nešto sasvim obično postaje neobično dragocjeno. Simbolika prirodnih pojava otvara se onostranosti, a vrijeme beskonačnosti. Kao i obično, bogata je originalnim izvornim metaforama i simbolima. Poezija često duhovna, no gotovo uvijek misaona, koju prate originalne misli. Spaja naizgled nespojive riječi. Nerijetko je ozračje nostalgija za djetinjstvom s ušća Neretve.

Mali ugriz u usnom kutu govori sve o budućoj ljubavi. Stvari i ljudi rastvaraju se u san i svjetlost. Ružica piše: “Zašto si me poveo na let? / Jer u visinama, nisam tada znala, / nema stajanja — ili se leti, ili pada.”

Većina pjesama novijega je datuma, no neke su pjesme stare još od početka ovoga stoljeća, primjerice *Silvestrovo* (2003.): “Noć se odmata: crni baršun i bijeli saten / za jednu noć posuđen. / U nedirnuti sag zvon se upija / i ne ostavlja baš nikakav trag.”

U *Staroj ljubavnoj pjesmi* pjeva o ljubavi, ali i spaja suprotne doživljaje: “A ljubav, što li je? — uvijek mladi snovi / na starom jastuku, na rumenoj opni usne čarobni prah / mali osmijeh, napukla riječ, trzaj nutrine / suspregnuti dah, titraj

iskričave fatamorgane — / hrliš joj ususret, a ona uzmiče / gaziš po vlastitim snovima / u praznom hodu postojanja.”

Pojave otkrivaju bogatstvo svojega smisla, suprotnosti se nadopunjuju, simboli se paradoksalno pomiruju, radost prelazi u žalost, a žalost u radost, užitak u bol, a bol u užitak. Pjeva o smrti što nas privlači, smrti sjajnoga pogleda što se prelijeva žedi, s purpurnom maglicom u očima, odsjajem repatice.

Četvrti ciklus *Cijela sam od zvona satkana* sadrži duhovne pjesme u kojima se često izričito obraća Gospodinu. To su molitve vrlo široko shvaćene i izrazito poetske. Ciklus počinje pjesmom *Angelus* koja je na šestom Kranjčiću 2014. dobila drugu nagradu za poeziju. U njoj dodiruje čisti supstrat duhovnosti: “Zastao je grad / između jave i sna, / u trenutku bezvremena; / gdje vrijeme se ponekad / u istinu pretvara: u časak pohoda, / u lahor prolaska. / I sadašnjost je tijelom postala! / A tijelo je nestalo, više ga ne osjećam: / cijela sam od zvona satkana! / Treptaj nebesa, uzdah vječnosti, / bljesak Božjeg pogleda; / nanos daška s andelskih krila / na lice svagdanja. / Džepni se sat zatvorio: / nebeske ure zlati se svod. / I vrijeme nevidljivo — krene ponovno.”

Pjesma *Mir u nemiru* je molitva: “Daj mi mir u nemiru, Gospodine / kad već mir u miru ne umijem prepoznati. / Usred mojih nemira spusti / barem jednu mirnu kap / životom prokrvljenu riječ / u blijedo tkivo nutrine / što je čuderno lako obojiš / bojama ljubavi.”

Ponekad razgovara s Bogom: “Tko si ti, ustvari? — upitat ćeš me ponovno — / možda promucam dvije–tri riječi, promrsim nešto / ili zašutim... i zasigurno neću znati... / No svejedno, sve da i ne znam tko sam / i to bezimeno ništa glavno je da Tebi darujem.”

Njezine su duhovne pjesme trenutci prisnosti s Bogom i ljudima. Obraća se Bogu ili pjeva o njemu, puna Božje blizine. Ipak neke vjerske pjesme odudaraju od spomenutih motiva, primjerice *O Mariji*, *Andeo smrti* i *Božićni nokturno*. A obraća se i Djetetu Isusu.

Peti i posljednji ciklus *Odrizi* opjeva njezino druženje s prirodom, bilo u mediteranskom okružju na moru ili na obalama dviju njezinih rijeka Neretve i Save, ili pak na ulicama Slavenskoga Broda, grada u kojem odavno živi.

Pjesme su uglavnom naizgled profane, ali prepune personifikacija i čarolija, kao kad pjeva o moru s kojim se u ljubavi druži, i koje na taj način personificirano, pa čak i nehotično simbolizira Boga. Nostalgичno se sjeća djetinjstva i mladosti. Gorko svjesna svoje starosti, “koja sam skoro već prošlost sama”. To se osjeća i u pjesmi o Mjesecu: “Dnevni Mjesec — nekoć do grla / ispunjen svjetlošću — a gle ga sada! — / lutka blijeda lica / bez kapljice nebeske krvi / bijela maska noh kazališta nogaku.”

Često personificira, primjerice kišu slikovitoga i tmurnoga ozračja, osobito more: “Kako se ne umori more / pjevati uvijek iznova / melodiju plavih zvona / i snagom iznutra skupljati tišinu? / Opjeva dozrelu smokvu koja je komadić raja. Boje, tišina, opip mekoća: / Pocijepah koru boje indiga / a unutra — žar plamenog ljeta / živ sačuvan! — obasja mi lice. / Držah ga pobožno, pričestih se njime / bezimеноm božanstvu u čast.”

Jablanovi “istežu vrhove kao ruke na molitvu”. Ona personificira vodu koja ju tješi. U ozračju mira i tišine opjeva personificirani ptičji pjev, koji kao da ju zove. Voli paradoksalne obrate: “i uzdišu vode zbog mekoće svoje / pod težinom nebo u njih tone”.

U pjesmi *Dan koji ne bi smio biti običan* dolazi do riječi čežnja za onostranošću: “kao plamen ili vjetar što žudi doseći / bilo što, samo dalje, sve dalje / ili možda više, sve više — / predati nekom svoj sjaj / pronijeti dušu nemirnu / kroz tjesnace vremena / produžiti sebe / nastaviti / put”.

Za nju “boje u tami svu noć sviraju nošene valovima tmine”. Boje sviraju, valovi tmine. Uistinu originalni susreti različitih riječi. Nije čudno da su joj pjesme pune čarobnoga ozračja. Premda su pjesme u ovoj zbirci uglavnom novijega datuma, dobar je dio njih iz 2020. godine. Ima ih podosta nastalih tijekom proteklih desetak godina. Smatram da Ružica Martinović–Vlahović spada u najbolje hrvatske duhovne pjesnike, kao što su Ivan Golub i Vesna Krmpotić.